

dr Konrad Werner
(IF UW)

*Jak mówić o różnych aspektach tej samej rzeczy?
Zastosowania słowa "jako" w semiotyce, filozofii percepcji i metafizyce*

Referat będzie poświęcony słowu "jako", które może funkcjonować w zdaniu w charakterze zdaniotwórczego lub nazwotwórczego funktora. Najogólniej rzecz biorąc jego zastosowanie umożliwia jednoczesne przypisywanie przedmiotowi sprzecznych lub przeciwnych cech. Rozważmy wyrażenia "Jan jest racjonalny jako matematyk", "Jan jest irracjonalny jako polityk". Istnieją co najmniej dwa sposoby czytania ich. Otóż frazy "jako matematyk" oraz "jako polityk" mogą tworzyć złożoną nazwę z "Jan", tak iż modyfikują podmiot gramatyczny, bądź też mogą modyfikować samą predykcję, a więc przypisanie cechy przedmiotowi. Mamy więc "(Jan jako matematyk) jest racjonalny" oraz "(Jan jako polityk) jest irracjonalny", bądź też mamy "(Jan jest racjonalny) jako matematyk" oraz "(Jan jest irracjonalny) jako polityk".

Wbrew pozorom te dwa sposoby rozumienia logicznego charakteru funktora "jako" mogą mieć daleko idące konsekwencje wszędzie tam, gdzie ów funktor znajduje użycie. A jest to dość spora grupa zagadnień. W referacie wspomnę krótko trzy odmienne grupy:

(1) Kontekst praktyczny, kiedy to chcemy wprowadzić pewien porządek pośród cech przypisywanych przedmiotowi bądź wyrazić w skrócie pewne proste rozumowanie na temat przedmiotu, np. "Jan jest matematykiem; wszyscy matematycy są racjonalni; a więc Jan jest racjonalny".

(2) Problem treści percepcyjnej: aspektowość percepcji znajduje najbardziej naturalny wyraz właśnie z pomocą "jako". By posłużyć się przykładem wziętym z Jastrowa i Wittgensteina, jeden i ten sam postrzegany kształt mogą widzieć raz jako kaczkę, raz jako zającą. To zastosowanie "jako" ma pewne znaczenie dla współczesnych dyskusji na temat treści percepcji, mianowicie czy jest ona reprezentacyjna, czy jakaś inna; propozycjonalna, czy niepropozycjonalna; pojęciowa czy niepojęciowa.

(3) Metafizyka: tutaj spotykamy między innymi problem relacji między materią a formą przedmiotu, problem trwałości przedmiotu w czasie. Przykładowo, w ujęciu Kita Fine'a każdy przedmiot jest w istocie tzw. qua-objektem, tj. konglomeratem podstawy i wyeksponowanej własności lub aspektu, np. pomnik Chopina w Łazienkach należałoby ująć w wielkim uproszczeniu tak: określona porcja brązu jako (uformowana jako) wizerunek Chopina. Tak rozumiany pomnik Chopina jest niesprowadzalny do swej podstawy, tj. do brązu; jak również

do swej formy, lecz stanowi ich złożenie w rozumieniu arystotelesowskim. Fine rozszerza tę ideę na bardzo szeroki zakres przedmiotów i zjawisk.

Wreszcie pewnym wątkiem referatu będzie krytyka tzw. tradycyjnego ujęcia natury funktora "jako", zgodnie z którym każde użycie "jako" powinno być rozpatrywane jako skrót rozumowania w rodzaju tego przedstawionego w punkcie (1). Tymczasem, jak argumentuję, tak nie jest. Istnieje szereg zastosowań "jako", gdzie zachodzenie bądź niezachodzenie rozumowania w ogóle nie jest dobrze postawionym problemem.